

Menneisyyden tulevaisuuden juristi: Kurkistusikkunoita juristiprofession muutoksiin*

Päivän teemana on tulevaisuuden juristi, ja tarkoitukseni on tarjota hieman historiallista perspektiiviä tähän keskusteluun. Koska puheenvuorolle varattu aika on lyhyt ja juristiprofession historia meilläkin varsin pitkä, lähestyn aihetta muutaman historiallisen kurkistusikkunan kautta. Sukellan siis johonkin tiettyyn aikaan historiassa ja otan vapauden pohtia, miltä ajatukset tulevaisuuden juristista olisivat silloin saattaneet näyttää. Kattavaa katsausta aiheeseen on mahdotonta tehdä näin lyhyessä ajassa, joten nostan vain joitain valikoituja näkökulmia esiin.

Lähdemme liikkeelle suhteellisen kaukaa historiasta, Ruotsin valtakunnan ajoilta, 1600-luvun jälkipuolelta. Jo vuosisadan alussa Ruotsissa oli jouduttu pohtimaan paljon sitä, mistä kasvavaan hallintoon ja oikeuslaitokseen saataisiin tarpeeksi pätevää väkeä, ja myös koulutuskysymyksiin oli kiinnitetty paljon huomiota. Tilanne 1600-luvun puolivälissä oli se, että valtaosa juristeista työskenteli hovioikeuksissa ja keskushallinnossa – paikallinen oikeudenkäyttö oli pitkälti maallikoiden käsissä. Hovioikeustuomareidenkin osalta ”juristi” on ymmärrettävä varsin löyhästi. Useimmilla heistä ei ollut oikeudellista tutkintoa, eikä sitä heiltä vaadittukaan. Monet olivat opiskelleet yliopistossa esimerkiksi pari vuotta, ja usein opinnot olivat kokonaisuus erinäisiä yleissivistäviä aineita. Oikeustieteelle oli usein omistettu muutama kuukausi näistä opinnoista. Lisäksi on pidettävä mielessä, että 1600-luvun puolivälin ruotsalainen juristi ei keskittynyt urallaan välttämättä pelkästään oikeudellisiin kysymyksiin vaan saattoi yhdistää siihen monenlaista tehtävää hallinnossa, diplomatiassa ja oikeuslaitoksessakin.¹

Kuvitellaan siis nyt, että 1600-luvun puolivälin jälkeen valtaapitävät Tukholmassa olisivat istahtaneet alas pohtimaan sitä, miltä tulevaisuuden juristi näyttäisi ja mitä häneltä vaadittaisiin. Kaukonäköisimmät olisivat saattaneet todeta, että lähitulevaisuudessa ei riittäisi enää se, että juristi on jonkinlainen yleismies, joka seilaa erinäisten hallintotehtävien ja tuomarintehtävien välillä. Kun hovioikeuksiin tulevien juttujen määrä kasvoi ja ne olivat luonteeltaan monimutkaisempia, osin kansainvälisiäkin, tehokas hovioikeuskoneisto vaati sen, että tuomarit keskittyvät ennen kaikkea oikeudellisiin asioihin. Lisäksi tulevaisuuden juristi olisi myös enenevässä määrin koulutettu kotimaassa – toisin kuin vielä

* *Marianne Vasara-Aaltonen*, OTT, dosentti, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto. Kirjoitus perustuu Oikeuskulttuurin päivässä 14.11.2025 pidettyyn esitelmään.

1. Ks. *Marianne Vasara-Aaltonen*, *Learning Law and Travelling Europe: Study Journeys and the Developing Swedish Legal Profession, c. 1630–1800*. Brill 2020 ja *Marianne Vasara-Aaltonen*, *From Well-travelled “Jacks-of-all-trades” to Domestic Lawyers: The Educational and Career Backgrounds of Svea Court of Appeal Judges 1614–1809*, s. 301–354 teoksessa *Mia Korpiola* (ed.), *The Svea Court of Appeal in the Early Modern Period: Historical Reinterpretations and New Perspectives*. Institutet för rättshistorisk forskning 2014.

1600-luvun alkupuolella, jolloin oli tyypillistä opiskella ulkomailla. Muodolliset pätevyysvaatimukset siinsivät kuitenkin vasta seuraavalla vuosisadalla.²

Seuraavaksi teemme aikamatkallamme parin sadan vuoden hypyn eteenpäin. Siirrymme autonomian ajan Suomeen ja kurkistamme 1880-luvulle. Tässä vaiheessa juristikunta oli kasvanut verrattuna siihen, mitä se vielä vuosisadan alussa oli ollut. Juristit olivat myös liittyneet yhteen perustamalla vuonna 1862 ensimmäisen yhdistyksensä, Juridiska Föreningen i Finlandin (Suomen Lainopillinen Yhdistys), jonka tarkoituksena oli edistää Suomen oikeuskehitystä. Yhdistyksen julkaisu Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland (JFT) oli myös saatu käyntiin, ja senkin sivuilla käytiin aktiivista keskustelua ajankohtaisista oikeudellisista teemoista.³

Mitä ajatuksia kysymys tulevaisuuden juristista olisi saattanut herättää 1880-luvun perspektiivistä? Yksi näkökulma, joka olisi voinut nousta esille, liittyy asianajoon: kenties tulevaisuudessa juristi voisikin omistautua päätoimisesti asianajouralle. Pitkään asianajo oli ollut suurimmaksi osaksi sitä sivutoimisesti hoitavien virkamiesten tai maallikkoasioitsijoiden käsissä. Tilanne oli kuitenkin muuttumassa. Ensimmäiset juristien perustamat asianajotoimistot olivat jo pystyssä Helsingissä, ja tulevaisuudessa yhä useampi juristi hankkisi elantonsa asianajoon keskittymällä. Lainsäädännön määrä oli kasvussa vuosisadan jälkipuolella, ja erityisesti yksityisoikeudellinen lainsäädäntö vaikutti kasvavaan liiketoimintaan. Asianajopalveluille tulisi olemaan yhä enemmän kysyntää.⁴ Toki 1800-luvun lopun suomalaisessa oikeudessa oli muutakin pohdittavaa. Oikeudenkäyntimenettelyn ongelmat olivat juristien huulilla. Miten prosessi pitäisi järjestää tulevaisuudessa? Jos vuosisadan lopulla ehdotetut prosessioikeudelliset uudistukset olisivat toteutuneet, ne olisivat tietenkin myös muuttaneet sitä, mitä tulevaisuuden juristilta odotettaisiin. Myös kielikysymys kävi kuumana 1800-luvun loppupuolella ja kosketti myös juristikuntaa. Kielireskriptin jälkimainingeissa esille olisi voinut nousta ajatus siitä, että tulevaisuuden juristi tulee tarvitsemaan yhä suuremmissa määrin suomen kielen taitoa.

Seuraava ajallinen hyppy on hieman pienempi: siirrymme lyhyesti 1910-luvulle. Juristeilla oli tuolloinkin tietenkin paljon mielessään, kun yhteiskunnalliset olosuhteet olivat epävakaat ja maailma myllersi ympärillä. Oikeuden substanssissa ja rakenteissa riitti pohdittavaa. Jos he kuitenkin olisivat kokoontuneet yhteen miettimään nimenomaan sitä, miltä tulevaisuuden juristi näyttäisi, olisi joku rohkea saattanut heittää ilmoille ajatuksen siitä, että tulevaisuuden tuomari tai asianajaja saattaisi hyvinkin olla nainen. Ensimmäiset naiset olivat

2. Vasara-Aaltonen 2014.

3. Pia Letto-Vanamo, Suomalaiset oikeustieteelliset seurukset – mistä tullaan, minne mennään. Lakimies 3–4/2023, s. 623–629, 623.

4. Heikki Pihlajamäki, Kansan ja esivallan välissä. Suomalaisen asianajajakunnan historia. Edita 2009, s. 139–142.

päässet erivapauden turvin oikeustieteelliseen tiedekuntaan 1890-luvulla, ja ensimmäinen nainen oli suorittanut oikeustutkinnon vuonna 1906. Tarkoittiko tämä siis sitä, että naiset pitäisi päästää oikeasti myös harjoittamaan oikeudellista ammattia? Tämä oli se, mitä jouduttiin pohtimaan.⁵ 1910-luku oli myös orastavaa asianajajien järjestäytymisen aikaa, ja pohdinnassa oli silloinkin kysymys siitä, miltä tulevaisuuden asianajaja näyttää. Voisiko asianajo olla vain juristien käsissä, vai säilyykö maallikolla oikeus toimia asiamiehenä.⁶

Viimeinen pysähdyksemme suuntautuu 1990-luvun alkuun. Se on osalle kuulijoista aikaa, josta teillä on jo omakohtaista kokemusta juristina toimimisesta. Ajanjakso on siis tuttu, enkä mene siihen kovin pitkästi. Jos ja kun 1990-luvun alussa on pidetty vastaavanlainen tilaisuus tulevaisuuden juristista, siellä lienevät puhuttaneet ainakin kansainvälistyminen ja Suomen suuntautuminen länteen. Euroopan ihmisoikeussopimukseen oli jo liitytty, ja EU-jäsenyys hämötti kulman takana. Miten tulevaisuuden juristi ja juristikoulutus joutuisivat ottamaan tämän huomioon?⁷ Esille olisivat voineet nousta myös prosessioikeudelliset uudistukset ja se, miten ne vaikuttavat tulevaisuudessa juristeihin sekä heille esitettäviin vaatimuksiin.⁸ Toisaalta joku olisi saattanut ennakoita myös asianajotoimistojen valtavaa kasvua – erityisesti tietenkin liikejuridiikassa – ja sitä, miten erikoistuminen tulee yhä keskeisemmäksi piirteeksi.⁹ Asianajoon liittyvä ajankohtainen kysymys oli tietenkin myös se, kuka saa toimia asiamiehenä ja joko aika olisi kypsä asianajaja- tai edes juristimonopolille.¹⁰

Vaikka edellä esitetyt ovat irrallisia tuokiokuvia, niistä on löydettävissä myös joitain yhteisiä piirteitä. Nostan niistä tässä esille kaksi. Ensimmäinen on kysy-

5. Ks. esim. Mia Korpiola, *Attempting to Advocate: Women Entering the Legal Profession in Finland, 1885–1915*, s. 292–318 teoksessa Sara L. Kimble – Marion Röwekamp (eds), *New Perspectives on European Women's Legal History*. Routledge 2016 ja Anneli Winter-Mäkinen, *Naisjuristien 1. vuosisata: Poimintoja naisjuristien historiasta*. Lakimiesliiton Kustannus 1995. Virallisesti ja ilman mitään erivapausvaatimuksia asianajo mahdollistui naisille, kun viittaus miessukupuoleen poistettiin oikeudenkäymiskaaresta vuonna 1917. Muutos ei kuitenkaan koskenut naimisissa olevia naisia, jotka olivat miestensä edusmiehisyysalaisia. Heille mahdollisuus avautui vasta vuoden 1929 avioliittolain myötä. Tuomareiksi naisten oli mahdollista päästä vuodesta 1926 lähtien, kun laki naisen kelpoisuudesta valtion virkaan annettiin.

6. Pihlajamäki 2009, s. 154–160.

7. Kansainvälistyminen ja Suomen tiiviimpi integroituminen länteen ja Eurooppaan johtivat myös siihen, että kirjallisuutta aihepiiristä ruvettiin laatimaan kiihtyvään tahtiin. Ks. esim. Kari Joutsamo, *Euroopan yhteisö – eurooppaoikeus*. Lakimiesliiton Kustannus 1987; Markku Kiikeri (toim.), *Suomen lait ja Euroopan yhteisö: kirjoituksia Suomen lainsäädännöstä ja yhdenmiskehityksestä*. Turun yliopisto 1992 ja Pia Letto-Vanamo, *Oikeuden Eurooppa*. Luentoja oikeushistoriasta. Helsingin yliopisto 1995.

8. Ks. esim. *Defensor Legis* 1/1995, prosessiuudistusta käsittelevä teemanumero, jossa useissa artikkeleissa viitataan myös uudistusten merkitykseen juristien kannalta.

9. Pihlajamäki 2009, s. 285–290.

10. Historiallista tarkastelua asianajamonopolin puuttumisesta Suomessa ks. esim. Pia Letto-Vanamo, *Miksi Suomessa ei ole asianajamonopolia? Oikeus* 3/1983, s. 25–35 ja Paulus Pentikäinen, *Asianajamonopolin historia Suomessa*. *Defensor Legis* 4/2024, s. 639–661.

mys siitä, kuka saa tai voi tulevaisuudessa toimia erilaisissa juristin tehtävissä. Onko oikeudellisen työn tekemiseen muodollisia pätevyysvaatimuksia? Entä millaista osaamista edellytetään epävirallisesti? Nämä ovat kysymyksiä, joita on tavalla tai toisella pohdittu 1600-luvulta lähtien – toki aina oman aikansa lähtökohdista, tarpeista ja mahdollisuuksista käsin. Nämä pohdinnat luonnollisesti kytkevät aiheen myös tiiviisti kysymyksiin juristikoulutuksesta. Toinen yhteinen tekijä liittyy olennaisesti edelliseen, ja se on kysymys siitä, onko juristi laaja-alainen moniosaaja vai keskittynyt jonkin alan erityisosaamiseen. Tehtävien eriytyminen näkyy tietyllä tavalla jo 1600-luvun lopulla, kun oikeudellinen työ alkaa hiljalleen eriytyä hallinnollisesta työstä. Toisaalta juridiikan sisällä erikoistumisen voi sanoa leimanneen erityisesti viime vuosikymmeniä.

Molemmat näkökulmat kytkeytyvät siihen, että oikeudellinen todellisuus, esimerkiksi sääntelyn määrä ja yksityiskohtaisuus, vaikuttaa luonnollisesti siihen, millaisia ominaisuuksia, osaamista ja taitoja juristilta edellytetään. Tämä ei ole mikään nykypäivän ilmiö, vaan näin on aina ollut. Lisäksi on selvää, että yhteiskunnalliset muutokset muokkaavat paitsi oikeutta itsessään myös väistämättä juristiprofessiota. Oli kyseessä sitten Ruotsin asema suurvaltana 1600-luvulla, naisasialiikkeen ponnistelut naisten oikeuksien eteen 1800-luvulla tai Suomen suuntautuminen länteen 1990-luvulla, taustalta löytyvät aina laajemmat tekijät, kun mietitään, miten juristiprofessio muuttuu. Lopetan toteamalla, että juristiprofessio sellaisena kuin me sen nytkin hahmotamme, rakentuu tietenkin pitkän historiansa pohjalle, mutta toisaalta se on aina myös aikansa lapsi ja heijastelee sitä, mitä ympärillä kulloinkin tapahtuu.

Marianne Vasara-Aaltonen